

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

TRẦN THỊ HIỀN

**QUẢN LÝ HOẠT ĐỘNG SÂN KHẤU HÓA
CÁC GIÁ ĐỒNG TẠI NHÀ HÁT CHÈO HÀ NỘI**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ QUẢN LÝ VĂN HÓA
Khóa 8 (2017 - 2019)**

Hà Nội, 2020

**CÔNG TRÌNH ĐÃ ĐƯỢC HOÀN THÀNH
TẠI TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Phạm Trọng Toàn

Phản biện 1: GS.TS Đào Mạnh Hùng

Phản biện 2: TS. Nguyễn Thị Thanh Phương

Luận văn được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận văn thạc sĩ
tại trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

Vào ngày 29 tháng 10 năm 2020

Có thể tìm hiểu luận văn tại:

Thư viện Trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ngày 01 tháng 12 năm 2016, tại Phiên họp Ủy ban Liên Chính phủ về bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể lần thứ 11 của UNESCO tại thành phố Addis Ababa, nước Cộng hòa dân chủ Liên bang Ethiopia, di sản Thực hành Tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ của người Việt đã được UNESCO ghi danh trong Danh sách Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại.

Hát văn, Hầu đồng còn được gọi là Giá văn, Hầu đồng hoặc Giá Hầu đồng rồi gọi tắt là Giá đồng. Trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, Giá đồng là một bộ phận cấu thành quan trọng, chứa đựng giá trị tâm linh, giá trị lịch sử, giá trị nghệ thuật, giá trị giáo dục đạo đức truyền thống “uống nước nhớ nguồn”, “hướng về cội nguồn”, tôn vinh những người có công với dân với nước. Giá đồng đã có lịch sử hình thành, phát triển từ hàng trăm năm, nhưng chủ yếu được diễn xướng ở các đền, phủ, chưa hòa nhập trong đời sống văn hoá tinh thần thường ngày của người dân. Giá đồng được tồn tại và bảo lưu qua phương thức từ lớp người già hoạt động lâu năm, cho lớp người trẻ mới hoạt động.

Hiện nay nhiều đơn vị hoạt động nghệ thuật sân khấu như Chèo, Cải lương, Kịch nói, Kịch hình thể... đều sân khấu hóa các Giá đồng đưa lên sân khấu chuyên nghiệp biểu diễn. Trong sân khấu Chèo có những vở dành hẳn một lớp diễn về Hát văn, Hầu đồng như vở *Bàica giữ nước*, của Nhà hát Chèo Quân đội; vở *Đền thiêng Bắc Lệ* của Nhà hát Chèo Việt Nam; vở *Cánh chim trắng trong đêm* của Nhà hát Chèo Hà Nội; Vở *Cung Phi Điểm Bích* của Nhà hát Cải lương Trung ương; Nhà hát Múa rối Thăng Long, Nhà hát Múa rối Trung ương cũng xây dựng các Giá đồng thành tiết mục biểu diễn cho các “nghệ sĩ” là những quân rối thể hiện, được du khách hết sức tán thưởng, ngưỡng mộ. Sân khấu hóa các Giá đồng đã làm cho chương trình biểu diễn mới, hấp dẫn khán giả.

Biểu diễn các Giá đồng của Nhà hát Chèo Hà Nội trong thời gian qua được khán giả nhiệt liệt khen ngợi. Tuy nhiên, còn có những ý kiến góp ý của khán giả về một số vấn đề từ kịch bản đến diễn xuất và công tác tổ chức biểu diễn...

Là một nghệ sĩ tham gia trực tiếp biểu diễn các Giá đồng được sân khấu hóa, đồng thời là cán bộ trong Ban lãnh đạo của Nhà hát Chèo Hà Nội, tôi chọn đề tài ***Quản lý hoạt động sân khấu hóa các***

Giá Hầu đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội, cho luận văn thạc sĩ ngành Quản lý văn hóa. Lý do chọn đề tài cho luận văn thạc sĩ của tôi là nghiên cứu phát huy những ưu điểm, khắc phục những hạn chế trong công tác quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội, từ đó đề xuất giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động và quản lý hoạt động này tốt hơn, phục vụ cho công chúng những sản phẩm nghệ thuật chất lượng cao hơn.

2. Lịch sử nghiên cứu

Những nghiên cứu trực tiếp về quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội, hiện chưa có công trình nào được công bố. Nhưng những tài liệu liên quan đến đề tài luận văn như tín ngưỡng thờ Mẫu, diễn xướng Hát văn, múa Hầu đồng, quản lý Hát văn, Hầu đồng... có khá nhiều.

Nghiên cứu về tín ngưỡng thờ Mẫu có một số sách đã xuất bản:

- Nguyễn Văn Huyền với “Việc thờ cúng các vị thần bất tử ở Việt Nam” xuất bản bằng tiếng Pháp, năm 1944. Năm 1994, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội in (tái bản) công trình này. Đây là công trình chuyên luận về các vị thần linh nói chung và các nữ thần nói riêng ở Việt Nam, trong đó thần nữ Liễu Hạnh được đề cập đến từ nguồn gốc hình thành đến sự phát triển trong đời sống tâm linh người dân nước ta.

- Năm 1976, nhóm tác giả Trần Quốc Vượng, Lê Văn Hảo và Dương Tất Từ biên soạn cuốn *Mùa xuân và phong tục Việt Nam*, Nxb Văn hóa, Hà Nội, đề cập đến những phong tục truyền thống của người Việt và tục thờ nữ thần, tín ngưỡng thờ Mẫu.

Theo Lê Ngọc Canh, múa hầu bóng là một hình thức thức múa thiêng rất độc đáo, đặc sắc của người Việt ở Việt Nam.

- Năm 2002, nhóm tác giả Vũ Ngọc Khánh, Mai Ngọc Chúc, Phạm Hồng Hà biên soạn cuốn *Nữ thần và thánh Mẫu Việt Nam*, Nxb Thanh niên, Hà Nội. Sách Nữ thần và thánh Mẫu Việt Nam trình bày về các nữ thần thần thoại của một số dân tộc và các thánh Mẫu cùng các chư thần ở Việt Nam. Đặc biệt trong sách có ghi danh mục các nữ thần được ghi trong các thần tích.

- *Huyền tích Thánh Mẫu Liễu Hạnh và di sản văn hóa- lễ hội Phủ Dầy*, là cuốn sách của Hồ Đức Thọ, do Nxb Văn hóa Thông tin ấn hành năm 2004. Trong cuốn sách này, tác giả dựa trên tài liệu của Đoàn Thị Diễm và những sắc phong cho đức Thánh Mẫu Liễu Hạnh của các triều đình phong kiến Việt Nam, từ đó nêu rõ giá trị của lễ

hội Phủ Dầy – di sản văn hóa có giá trị của nước ta.

- Năm 2007, Ngô Đức Thịnh biên soạn sách *Đạo Mẫu* gồm hai cuốn. Cuốn thứ nhất viết những vấn đề chung về đạo Mẫu, thờ Mẫu ở địa phương và sự tích hợp các giá trị văn hóa nghệ thuật của đạo Mẫu. Cuốn thứ hai là sưu tầm, tuyển chọn 100 bản văn châu thánh.

- Năm 2013, Ngô Đức Thịnh Chủ biên cuốn *Văn hóa thờ nữ thần - Mẫu ở Việt Nam và châu Á, bản sắc và giá trị*, Nxb Thế giới ấn hành. Trong cuốn sách này nhóm tác giả tập hợp các bản tham luận của một số học giả trong và ngoài nước, tại Hội thảo quốc tế về tín ngưỡng thờ Mẫu tổ chức tại Nam Định. Các bản tham luận trong sách đã cho thấy, tín ngưỡng thờ nữ thần, thờ Mẫu ở Việt Nam có những nét chung và có những nét riêng với một số nước châu Á.

- Năm 2017, sau khi hồ sơ Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam Phủ được UNESCO vinh danh là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại, nhóm tác giả Nguyễn Chí Bền, Từ Thị Loan, Võ Hoàng Lan, Khúc Mạnh Kiên, Nguyễn Kim Chi đã tuyển chọn những bài viết in cuốn *Tín ngưỡng thờ Mẫu Tam Phủ của người Việt, hành trình đến di sản văn hóa nhân loại*, Nxb Thế giới, Hà Nội. Đây là tài liệu tuyển chọn nhiều bài viết đề cập đến các góc độ văn hóa, tín ngưỡng, thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam Phủ...

- Năm 2018, tác giả Trần Quang Dũng viết *Tín ngưỡng thờ Mẫu tứ phủ- chốn thiêng nơi cõi thực*, Nxb Thế giới, Công ty Văn hóa và truyền thông Nhã Nam. Trong cuốn Tín ngưỡng thờ Mẫu tứ phủ- chốn thiêng nơi cõi thực, tác giả trình bày về quá trình hình thành tín ngưỡng Tứ phủ và các di tích thờ Mẫu.

Những nghiên cứu về Hát văn, Hầu đồng:

- Bước đầu tìm hiểu văn hoá Hát văn, của Phạm Trọng Toàn trong *Tạp chí Văn hoá nghệ thuật*, số 7, 2002. Bài viết khái quát toàn bộ những vấn đề về nguồn gốc lịch sử, phong tục tập quán, lễ lối diễn xướng, đặc điểm âm nhạc... của Hát văn ở Phủ Giày, Nam Định.

- Bùi Trọng Hiền (2007), “Nghệ thuật hát văn và tín ngưỡng tứ phủ”, *Tạp chí Văn hoá Nghệ thuật*, số tháng 2, tr.41-45. Bài viết nêu rõ mối quan hệ giữa Hát văn với tín ngưỡng Tứ phủ.

- Vũ Thị Tú Anh (2016), “Tiếp cận văn bản dân ca nghi lễ hầu đồng – văn châu từ lý thuyết diễn xướng”, *Tạp chí Nghiên cứu Văn học*, số 4 (530), tr.57-71. Bài viết trên cơ sở từ lý thuyết diễn xướng phân tích văn bản (lời ca) Hát văn với múa Hầu đồng. Nhận thức rõ được những giá trị của Hát văn, Hầu đồng, một số người hoạt động

văn hoá nghệ thuật chuyên nghiệp đã sáng tác ra các lời ca, điệu múa trên cơ sở truyền thống, phục vụ cho hoạt động văn hóa, văn nghệ.

Những sáng tác âm nhạc, múa, sân khấu về Hát văn, Hầu đồng.

Từ những năm 60 của TK XX, Đoàn chèo Nam Định (nay là Nhà hát Chèo Nam Định), đã dựng tiết mục “*Nam Định quê tôi*”, đạt huy chương vàng ở Hội diễn văn công chuyên nghiệp toàn quốc. Ngoài Đoàn chèo Nam Định, Đoàn Chèo Trung ương (nay là Nhà hát Chèo Việt Nam), Đoàn Chèo Hà Nội (nay là Nhà hát Chèo Hà Nội) và nhiều đoàn Chèo ở các tỉnh Thái Bình, Hải Dương, Hưng Yên, Hải Phòng... cũng đưa các tiết mục phát triển từ Hát văn, Hầu đồng truyền thống lên sân khấu chuyên nghiệp, được khán giả rất yêu thích. Các nhạc sỹ đã dựa trên chất liệu âm nhạc Hát văn, sáng tác ra những bài hát được đánh giá rất hay, như bài *Khúc hát quê tôi* của cố nhạc sỹ Bùi Đình Thảo và gần đây nhất là bài hát *Nam Định – Thành Nam quê tôi* của Phạm Trọng Toàn được Đài Tiếng nói Việt Nam thu thanh và phát sóng trên toàn quốc v.v...

Song song với các đoàn nghệ thuật chuyên nghiệp, những người hoạt động nghệ thuật không chuyên nghiệp đã khai thác các Giá đồng để phục vụ nhân dân, phục vụ những nhiệm vụ chính trị. Phong trào văn hoá văn nghệ quần chúng của nhiều tỉnh, thành phố: Nam Định, Ninh Bình, Hà Nội, Hải Phòng v.v... đã đưa Giá đồng lên các sân khấu không chuyên biểu diễn, lấy các làn điệu Hát văn phổ lời mới để ca hát khi hội họp và liên hoan. Cùng với các cuốn sách, bài báo, các hoạt động nghệ thuật như trình bày ở trên, các nhà đạo diễn, nghệ sỹ đã dàn dựng những tiết mục dựa trên cơ sở của thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, đưa lên sân khấu biểu diễn phục vụ khán giả. Việc dàn dựng những tiết mục này giúp khán giả khám phá những vẻ đẹp, giá trị của thực hành nghi lễ thờ Mẫu Tam phủ. Đồng thời góp phần vào việc đưa tín ngưỡng thờ Mẫu hòa nhập vào đời sống cộng đồng đương đại một cách tự nhiên.

- Năm 2013, với mục đích mang đến cho khán giả trong nước và bạn bè quốc tế biết được một tín ngưỡng mang đậm bản sắc văn hóa của người Việt ở Việt Nam, nhưng lại mang yếu tố của nghệ thuật đương đại. *Đoàn kịch Hình thể* thuộc Nhà hát Tuổi trẻ đã dàn dựng và cho ra mắt chương trình múa dân gian kết hợp nghệ thuật đương đại *Tâm linh Việt*, mô phỏng thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu. Chương trình do Lan Hương đạo diễn, là sự tổng hợp, chắt lọc những đặc trưng tiêu biểu của nghi thức Hầu đồng với nghệ thuật múa đương

đại, nghệ thuật hình thể, vũ đạo Tuồng... trên nền nhạc Hát văn. Trong chương trình *Tâm linh Việt* trình diễn 14 Giá đồng như các giá *cô Bơ, cô Bầy, ông Hoàng Mười, ông Hoàng Bảy, cậu Hoàng Bé, cô Hoàng Bé...*

Tại rạp Công Nhân, Hà Nội, năm 2016 đạo diễn Việt Tú dàn dựng vở *Tứ phủ* dựa trên những đặc điểm tiêu biểu của nghi lễ Hầu đồng kết hợp với hiệu ứng của âm thanh, ánh sáng, hình ảnh được trình chiếu trên không gian ba chiều. *Tứ Phủ* gồm ba chương: *Châu Đệ Nhị, Ông Hoàng Mười và Cô Bé Thượng Ngàn*. *Tứ Phủ* đưa khán giả vào một thế giới tâm linh dân tộc, nhưng tại một không gian của cuộc sống thời đại công nghệ. Trong 45 phút trình diễn, cùng với sự kết hợp của dàn âm thanh, ánh sáng hiện đại, hình ảnh trình chiếu độc đáo, người xem dường như lạc vào cõi tâm linh, đắm chìm vào những câu Hát văn, tiếng đàn Nguyệt và bộ gõ dân tộc ca ngợi các vị thánh thần.

Nhà hát Kịch Việt Nam ra mắt khán giả vở kịch *Ngũ biến*, do nghệ sỹ nhân dân Anh Tú biên tập và đạo diễn theo hình thức sân khấu hóa. *Ngũ biến*, không phải nghi lễ Hầu đồng mà đạo diễn lựa chọn 5 Giá đồng: *Châu Đệ Nhị Mẫu, Ông Hoàng Mười, Cô Bé, Quan Đệ Ngũ Tuần Tranh, Cô Bơ*, cắt ngắn thời gian của từng giá châu sao cho có thể diễn tả đầy đủ nhất mà cũng ấn tượng nhất. Vở diễn gây ấn tượng bởi các nghệ sỹ đã khắc họa được khá rõ nét thần thái của từng vị thần thánh, mỗi vị mang nét riêng độc đáo, tinh tế: từ Giá hầu ông Hoàng, bà Chúa oai phong tới Giá hầu Cô Bé nhí nhảnh, tinh nghịch, trong sáng, vui tươi...

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đánh giá thực trạng quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội, từ đó đề xuất giải pháp nâng cao hiệu quả công tác quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Khái quát các vấn đề mang tính lý luận về quản lý văn hóa; quản lý Di sản văn hóa phi vật thể; quản lý hoạt động nghệ thuật biểu diễn.

- Nghiên cứu văn bản của Đảng và Nhà nước về bảo tồn, phát huy di sản văn hóa và những văn bản liên quan đến hoạt động văn hóa nghệ thuật của Sở Văn hóa và Thể thao Hà Nội.

- Nghiên cứu giá trị, đặc điểm các Giá đồng trong thực hành nghi lễ thờ Mẫu Tam phủ và đặc điểm các Giá đồng trong sân khấu hóa.

- Thực trạng quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội.

- Đề xuất giải pháp góp phần nâng cao công tác quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Hoạt động quản lý sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

4.2.1. Phạm vi nghiên cứu

- Nghiên cứu thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ ở một số địa phương có tính đại diện cho vùng, miền là Hà Nội, Nam Định, Thái Bình, Lạng Sơn, Lào Cai, Tuyên Quang...

- Nghiên cứu hoạt động quản lý sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội.

4.2.2. Thời gian nghiên cứu

Từ năm 2017, khi tác giả luận văn tham gia công tác quản lý tại Nhà hát Chèo Hà Nội, trong đó có hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng đến nay (2020). Đặc biệt khi UNESCO ghi danh Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ của người Việt là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại, tác giả luận văn nhận thấy việc nghiên cứu quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo có ý nghĩa quan trọng góp phần vào việc bảo tồn, phát huy Di sản thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

5. Phương pháp nghiên cứu

Luận văn sử dụng một số phương pháp nghiên cứu chính:

- Phương pháp khảo sát, điền dã thực tế: quan sát, ghi chép mô tả mẫu nghiên cứu để định tính đặc điểm của các Giá đồng. Việc tiến hành được thực hiện tại một số điện phủ thờ Mẫu Tam phủ và tại Nhà Chèo Hà Nội.

- Phương pháp phân tích, tổng hợp: để tìm ra đặc điểm và những giá trị của các Giá đồng trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ và đặc điểm của những Giá đồng trong sân khấu hóa.

Phân tích, tổng hợp những ưu điểm và hạn chế trong công tác quản lý sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

- Phương pháp nghiên cứu liên ngành: Văn hoá học – Nghệ thuật học – Quản lý văn hóa. Các Giá đồng là hiện tượng văn hóa, sân khấu hóa các Giá đồng là sự tiếp biến văn hóa, thực hành các Giá đồng là hình thức diễn xướng nghệ thuật, sân khấu hóa các Giá đồng là nghệ thuật biểu diễn. Quản lý sân khấu hóa các Giá đồng sử dụng phương pháp nghiên cứu liên ngành.

6. Đóng góp của đề tài

6.1. Về mặt lý luận

Qua nghiên cứu quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội, luận văn hệ thống hóa những giá trị của các Giá đồng trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, đồng thời hệ thống hóa những đặc điểm các Giá đồng trong sân khấu hóa. Luận văn đưa ra giải pháp quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội.

6.2. Về mặt thực tiễn

Kết quả nghiên cứu của đề tài sẽ góp phần nâng cao hiệu quả quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội và là tài liệu tham khảo cho các đơn vị nghệ thuật có trình diễn các Giá đồng.

7. Bố cục luận văn

Ngoài Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo, Phụ lục, luận văn gồm ba chương:

Chương 1. Những vấn đề chung về quản lý sân khấu hóa các Giá đồng

Chương 2. Thực trạng quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

Chương 3. Giải pháp quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

Chương 1

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ QUẢN LÝ SÂN KHẤU HÓA CÁC GIÁ ĐỒNG

1.1. Một số khái niệm, thuật ngữ

Quản lý là hoạt động hay tác động có định hướng, có chủ định của chủ thể quản lý đến khách thể quản lý trong một tổ chức nhằm làm cho tổ chức vận hành và đạt được mục đích của tổ chức.

Quản lý nghệ thuật biểu diễn là quá trình tác động liên tục, có tổ chức, có hướng đích của chủ thể quản lý nghệ thuật biểu diễn lên đối tượng quản lý là người biểu diễn, công chúng và các cơ quan sản xuất, phổ biến tác phẩm biểu diễn theo một quy trình nhất định nhằm đạt được hiệu quả tối ưu so với yêu cầu đặt ra.

1.1.2. *Quản lý nhà nước về nghệ thuật*

Quản lý nhà nước về nghệ thuật là bộ phận của quản lý nhà nước về văn hóa, đó là sự tác động liên tục, có tổ chức, có chủ đích của Nhà nước bằng hệ thống pháp luật và bộ máy nhằm phát triển nghệ thuật, điều chỉnh hoạt động của mọi cơ quan, tổ chức, cá nhân trong lĩnh vực nghệ thuật và liên quan.

1.1.3. *Giá đồng*

- *Hầu đồng.*

Hầu đồng còn gọi là Lên đồng, Hầu bóng, Đồng bóng. Hầu đồng là một bộ phận trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

Giá đồng là một hình thức diễn xướng dân gian do sự kết hợp của Hát văn và Hầu đồng có sức lôi cuốn, mê hoặc, đưa người tham dự vào trạng thái ngây ngất, thăng hoa.

- *Hát văn. Giá văn*

Hát văn hay còn gọi là Châu văn, Hát Châu văn nghĩa là hát các bài văn châu thánh. Hát văn là một bộ phận của thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

1.1.4. *Sân khấu. Sân khấu hóa*

1.1.4.1. *Sân khấu*

Sân khấu là một khoảng sân bằng phẳng để diễn xướng. Ở nước ta, thuật ngữ sân khấu còn để gọi những thể loại nghệ thuật biểu diễn có cốt truyện (tích trò) như: Kịch nói, Tuồng, Chèo, Cải lương, Kịch dân ca...

1.1.4.2. *Sân khấu hóa*

Những hoạt động được diễn ra theo đặc trưng của nghệ thuật sân khấu như có cốt truyện hay trình tự của một sự việc có mở đầu, thân

bài và kết luận hoặc đưa các hoạt động trong đời sống sinh hoạt trình diễn trên sân khấu... được gọi là sân khấu hóa.

1.1.5. Quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng

Hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng là toàn bộ hành động thao tác (bao gồm cả hành động thao tác tư duy đến các thao tác bằng tay chân...) của chủ thể đến khách thể để tạo ra sản phẩm mà chủ thể đưa ra từ ý tưởng. Hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng nhằm tạo ra những giá trị tinh thần để phục vụ nhu cầu thưởng thức nghệ thuật của khán giả đến xem biểu diễn.

1.2. Quản lý nhà nước về hoạt động biểu diễn nghệ thuật và các văn bản pháp quy

1.2.1. Các văn bản pháp quy

Căn cứ Luật tổ chức Chính phủ ngày 25 tháng 12 năm 2001; Căn cứ Luật ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2008; Theo đề nghị của Bộ trưởng Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch, Chính phủ ban hành Nghị định 79/2012/NĐ-CP vào ngày 05-10 năm 2012. Quy định về biểu diễn nghệ thuật, trình diễn thời trang; thi người đẹp và người mẫu; lưu hành, kinh doanh bản ghi âm, ghi hình ca múa nhạc, sân khấu có một số nội dung quản lý nghệ thuật ở Điều 4.

Ngày 14/02/2015, Chính phủ ban hành Nghị định số 21/2015/NĐ-CP về nhuận bút, thù lao đối với tác phẩm điện ảnh, mỹ thuật, nhiếp ảnh, sân khấu và các loại hình nghệ thuật biểu diễn khác.

Ngày 20/5/2015, Chính phủ ra Quyết định số 14/2015/QĐ-TTg về chế độ phụ cấp ưu đãi theo nghề nghiệp và chế độ bồi dưỡng đối với người làm việc trong lĩnh vực nghệ thuật biểu diễn.

1.3. Đặc điểm các Giá đồng trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ và trong sân khấu hóa của Nhà hát Chèo Hà Nội

1.3.1. Đặc điểm các Giá đồng trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ

Trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam Phủ, người đại diện cho các con nhang, đệ tử cầu cúng, tế lễ các vị thánh, người ta thường gọi là Hầu đồng.

Hầu đồng thường có nhạc cảm tốt, qua tiếng đàn, câu hát họ có thể phân thân thành những người khác hẳn, lúc trở thành Cô Bé., lúc trở thành Ông Hoàng, khi biến thành đức Thánh Mẫu...

Màu sắc của trang phục các con đồng có 4 màu cơ bản được ấn định như sau :

Màu đỏ là màu trang phục (áo dài, khăn và thắt lưng) của ngôi thứ nhất, gồm các vị: Mẫu Thượng Thiên, Châu đệ nhất, Quan lớn đệ nhất, Ông Hoàng Một, Cô Nhất. Màu xanh là màu trang phục (áo dài, khăn và thắt lưng) của ngôi thứ hai, gồm các vị: Mẫu Thượng Ngàn, Châu đệ nhị, Quan lớn đệ nhị, Ông Hoàng Đôi, Cô Đôi. Màu trắng là màu trang phục (áo dài, khăn, thắt lưng) của ngôi thứ ba gồm các vị: Mẫu Thoải, Châu đệ tam, Quan lớn đệ tam, Ông Hoàng Ba, Cô Ba. Màu vàng là trang phục (áo dài, khăn, thắt lưng) của ngôi thứ tư gồm các vị : Mẫu Địa, Châu đệ tứ, Quan lớn đệ tứ... .

Nhạc cụ trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ gồm: đàn Nguyệt, trống châu, phách, canh, thanh. Hát văn và nhạc đệm có ý nghĩa quyết định cho việc Hầu đồng biểu hiện sự nhập đồng, diễn tả tính cách, lời phán truyền của các vị thánh cho Hầu đồng.

1.3.2. Đặc điểm các Giá đồng trong sân khấu hóa

Các Giá đồng trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ là nghi thức cầu cúng, tế lễ. Nghi thức cầu cúng tế lễ các Giá đồng là diễn xướng dân gian. Trong diễn xướng dân gian có yếu tố của sân khấu: có mở đầu một sự kiện, một vấn đề cần trình bày hay giới thiệu một câu chuyện, một nhân vật...;

Trong sân khấu hóa các Giá đồng, người diễn viên thể hiện vai trò của người Hầu đồng và người Hầu dâng phụ giúp cho Hầu đồng là diễn viên.

Để tạo ảo giác cho biểu diễn các Giá đồng, người ta đã nghiên cứu một số phương diện:

Một là: Về phương diện bài trí sân khấu

Hai là: Về diễn biến tình tiết một Giá đồng

Ba là: Diễn xuất các Giá đồng

Bốn là: Ngày trước các Bà đồng không vẽ lông mày, bôi phấn, bôi son, mà chỉ ăn trà cho môi tươi đỏ, trang phục khăn, áo, giày, mũ... có cách điệu và đẹp hơn đời thường, song không cầu kỳ.

Năm là : Đạo cụ trong biểu diễn các Giá đồng cũng mô phỏng đạo cụ trong đời sống lao động, sản xuất và sinh hoạt xã hội... song được cách điệu cao, mang tính nghệ thuật.

Sáu là: Cấu trúc giai điệu âm nhạc trong thực hành các Giá đồng tùy thuộc theo sự nhập đồng của Hầu đồng mà diễn tả, khi gọn gàng, cân phương theo lời ca, khi kéo dài thêm các câu nhạc, đoạn nhạc...

Bảy là: Hiện tại, Nhà hát Chèo Hà Nội có những nghệ sĩ Hát văn khá chuẩn mực. Khán giả yêu thích giọng Hát văn âm áp, đúng lẽ lối,

từ cách buông câu, nhả chữ, luyện lấy tinh tế mang phong cách Hát văn Hà Nội.

1.4. Khái quát về Nhà hát Chèo Hà Nội và vai trò của quản lý trong hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát

1.4.1. Khái quát về Nhà hát Chèo Hà Nội

1.4.1.1. Lịch sử Nhà hát Chèo Hà Nội

Năm 1952, Đoàn Ca kịch cổ điển Lạc Việt, tiền thân Nhà hát Chèo Hà Nội ngày nay được thành lập.

Năm 1954, hòa bình lập lại trên miền bắc, Đoàn Ca kịch cổ điển Lạc Việt cử ra một ban quản trị do nghệ sĩ Chèo Hoa Tâm (Vũ Thị Định) và nghệ sĩ Ba Tuyên (Tuông) điều hành công việc. Ngoài các tiết mục Chèo, Tuông Đoàn Ca kịch Lạc Việt còn biểu diễn những tiết mục xiếc, một số trích đoạn kịch nói.

Năm 1959 nhân Kỷ niệm 5 năm ngày giải phòng thủ đô, Ủy ban hành chính thành phố Hà Nội (nay là Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội) có Quyết định đổi tên Đoàn Ca kịch cổ điển Lạc Việt thành Đoàn Ca kịch cổ điển Kim Lan.

Hội diễn sân khấu mùa xuân năm 1962, Đoàn Ca kịch cổ điển Kim Lan được tặng huy chương vàng cho vở Chèo *Tám Cám*.

1.4.1.2. Cơ cấu tổ chức và cơ sở vật chất

- Cơ cấu tổ chức

Ban giám đốc Nhà hát Chèo Hà Nội hiện nay có 03 người, gồm: 01 Giám đốc và 02 Phó Giám đốc. Hiện tại, NSND Hoàng Quốc Anh đang giữ quyền Giám đốc phụ trách, hai Phó giám đốc là NSUT Nguyễn Thu Huyền và NSUT Trần Thanh Hiền. Đội ngũ cán bộ, nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công, công nhân viên của NHCHN hiện nay gồm 126 người. Ngoài Ban Giám đốc là NSND, NSUT, NHCHN còn có 20 NSUT là diễn viên và nhạc công.

Các bộ phận chuyên môn, nghiệp vụ Nhà hát Chèo Hà Nội gồm:

- Phòng Hành chính Tổng hợp
- Phòng Nghệ thuật
- Phòng Tổ chức biểu diễn
- Phòng Kế toán
- Đoàn Diễn viên 1
- Đoàn Diễn viên 2
- Đoàn Diễn viên 3.

1.4.2. Vai trò của quản lý trong hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

- Góp phần bảo tồn, phát huy và phổ biến di sản văn hóa dân tộc
- Đáp ứng nhu cầu thưởng thức nghệ thuật mang tính dân tộc – hiện đại

- Nâng cao hiệu quả kinh tế

1.4.3. Ý nghĩa của việc sân khấu hóa các Giá đồng

- Mặc dù sân khấu hóa các Giá đồng không diễn ra như thực hành trong nghi thức của tín ngưỡng Tam phủ.

- Các Giá đồng được sân khấu hóa, tuy còn góc độ này, góc độ khác về sự mô phỏng có thể còn hạn chế, nhưng về cơ bản đều khai thác những nét đặc trưng tiêu biểu của nghi thức tín ngưỡng tâm linh, khán giả nhận thức được một góc độ tư duy tinh thần của cha ông ta trước đây.

- Các Giá đồng được sân khấu hóa đã khai thác rồi biến đổi và cả sự nâng cao các giá trị nghệ thuật của các Giá đồng trong đời sống đương đại, làm phong phú thêm cho việc thưởng thức nghệ thuật của công chúng.

- Các Giá đồng là sản phẩm của nhân dân, nhưng chỉ có một bộ phận người dân được thụ hưởng. Sân khấu hóa các Giá đồng được trình diễn trên sân khấu, được ghi âm, ghi hình trên các phương tiện thông tin đại chúng sẽ được nhiều hơn người dân trong nước và ngoài nước, cũng như bạn bè quốc tế biết đến, giá trị được thụ hưởng.

- Nghệ thuật có đặc trưng riêng của nghệ thuật, song không có đặc trưng riêng của một quốc gia, dân tộc. Sân khấu hóa các Giá đồng là nghệ thuật sẽ có sự lan tỏa, quảng bá giá trị của các Giá đồng rộng lớn hơn, thế giới biết đến một sản phẩm tinh thần của Việt Nam nhiều hơn. Người dân Việt Nam tự hào và gìn giữ bền vững những giá trị của các Giá đồng, của một tín ngưỡng mang đậm bản sắc dân tộc.

Tiểu kết

Trong chương 1, luận văn đã nêu một số khái niệm, thuật ngữ liên quan đến đề tài nghiên cứu như quản lý, quản lý nhà nước về nghệ thuật, Giá đồng... trong các công trình đã xuất bản và trình bày quan niệm về các khái niệm, thuật ngữ này để sử dụng nghiên cứu.

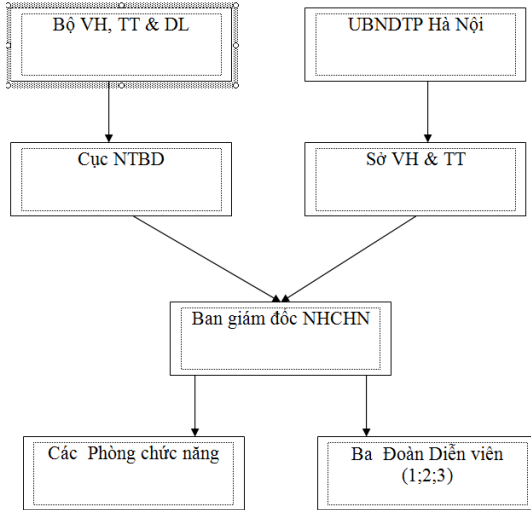
Cùng với nêu một số khái niệm, thuật ngữ, chúng tôi đã trình bày tổng một số văn bản về chủ trương, đường lối chính sách, quan điểm của Đảng, pháp luật của Nhà nước... mang tính chất bao quát tổng thể về di sản văn hóa, về bảo tồn, phát huy di sản văn hóa phi vật thể.

Chương 2

THỰC TRẠNG QUẢN LÝ HOẠT ĐỘNG SÂN KHẤU HÓA CÁC GIÁ ĐỒNG TẠI NHÀ HÁT CHÈO HÀ NỘI

2.1. Chủ thể quản lý và cơ chế quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

2.1.1. Chủ thể quản lý

- Tham mưu cho UBND thành phố ban hành các văn bản chỉ đạo đối với công tác quản lý nghệ thuật biểu diễn trên địa bàn thành phố; ban hành cơ chế chính sách hỗ trợ kinh phí cho việc hoạt động biểu diễn;

- Thẩm định các dự án về xây dựng kịch bản, dàn dựng biểu diễn các chương trình nghệ thuật, bảo đảm tính dân tộc và hiện đại.

- Hướng dẫn các cơ quan quản lý cấp dưới trong công tác quản lý hoạt động biểu diễn nghệ thuật.

2.1.2. Cơ chế quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội

Phương châm hoạt động của Nhà hát Chèo Hà Nội là kiên định với lối dàn dựng kết hợp giữa các đặc điểm của nghệ thuật Chèo truyền thống với một số thủ pháp của kịch nói, đặc biệt giữ chất Chèo đậm đặc ở phần âm nhạc (đàn, hát) nhằm tăng sự hấp dẫn, tươi mới, phù hợp với tâm lý thưởng thức Chèo của nhiều bộ phận khán giả đương đại. Qua các kỳ liên hoan, Hội diễn sân khấu Chèo chuyên

nghiệp, tập thể Nhà hát Chèo Hà Nội và nhiều diễn viên, nghệ sĩ, nhạc công... đạt được nhiều huy chương vàng, bạc, được khán giả yêu mến khăng định hướng đi của Nhà hát.

2.2. Thực trạng quản lý sân khấu hóa các Giá đồng

2.2.1. Triển khai, ban hành các văn bản

Công tác quản lý hoạt động biểu diễn nghệ thuật đã được các cấp từ Bộ VH TT & DL, UBND thành phố Hà Nội, Sở VH & TT thành phố, Ban Giám đốc NH Chèo Hà Nội chỉ đạo. Cục nghệ thuật biểu diễn đã tham mưu cho Bộ VH TT & DL ban hành nhiều văn bản pháp lý và văn bản chỉ đạo liên quan tới việc hoạt động nghệ thuật biểu diễn.

2.2.2. Xây dựng nội dung kịch bản

Sau khi chủ trương sân khấu hóa các Giá đồng của Ban Giám đốc được sự đồng thuận của tập thể cán bộ, nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công và công nhân viên NH Chèo Hà Nội. Ban Giám đốc NH giao cho Phòng Nghệ thuật làm việc với nhóm các tác giả biên soạn kịch bản, nhạc sĩ, họa sĩ... nghiên cứu xem xét lại từng chi tiết về nội dung kịch bản (diễn biến tình tiết sự kiện, lời ca hát văn, âm nhạc đệm...), thiết kế sân khấu, trang phục, đạo cụ những Giá đồng của NH Chèo Việt Nam đã dàn dựng, biểu diễn.

2.2.3. Biểu diễn tại rạp Đại Nam và sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu

- Nhà hát bán vé phục vụ khán giả theo chương trình đã được thiết kế.
- Nhà hát ký hợp đồng với đối tác là tập thể hay cá nhân bao trọn chương trình biểu diễn đã được thiết kế.
- Nhà hát ký hợp đồng với đối tác là tập thể hay cá nhân bao trọn chương trình biểu diễn theo nhu cầu thưởng thức nghệ thuật.

Cơ chế tự chủ tài chính cho phép Ban Giám đốc NH tự cân đối giá vé biểu diễn thường xuyên, hợp đồng ký với đối tác bao trọn chương trình đã thiết kế hoặc theo yêu cầu. Hợp đồng với đối tác theo yêu cầu, NHCHN đáp ứng yêu cầu của đối tác về thành phần nghệ sĩ biểu diễn, tiết mục mà đối tác yêu thích như chương trình biểu diễn trích đoạn Chèo, hát các làn điệu Chèo, biểu diễn các Giá đồng...

2.2.4. Biểu diễn lưu động

Cùng với hoạt động biểu diễn tại rạp Đại Nam và sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu, NH Chèo Hà Nội còn thường xuyên biểu diễn lưu động tại các Nhà văn hóa, các sân vận động hay các địa điểm có

thể tổ chức biểu diễn được ở các quận, huyện thuộc thành phố Hà Nội và các tỉnh, thành trong cả nước.

Biểu diễn lưu động không có những thuận lợi như biểu diễn tại rạp Đại Nam và sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu có những thuận lợi, như:

Thứ nhất: Phải chuyên chở trang thiết bị âm thanh, ánh sáng, sân khấu, đạo cụ, phong cảnh... phục vụ vở diễn. Như vậy sẽ không tiết kiệm được chi phí đi lại và chi phí dựng sân khấu.

Thứ hai: Phòng tổ chức biểu diễn phải cử cán bộ đi công tác tiền trạm để lo nơi ăn chốn ở cho nghệ sĩ, diễn viên.

Thứ ba: Việc đi lại của nghệ sĩ không thuận tiện, hạn chế việc kịp thời thay thế tiết mục, hay thay thế diễn viên khi có sự cố cần thiết.

Thứ tư: Diễn viên ít có thời gian và địa điểm để ôn lại tiết mục ngay trước khi bước ra sân khấu.

2.2.5. Tuyên truyền, quảng cáo

Để có số lượng nhiều khán giả đến với chương trình, đòi hỏi ngoài kịch bản hay, diễn viên giỏi, khán phòng kang trang sạch đẹp, thì công tác quảng cáo, tuyên truyền rất cần thiết. Phòng Tổ chức biểu diễn, và các nghệ sĩ của Nhà hát Chèo Hà Nội luôn làm tốt nhiệm vụ này.

Công tác tuyên truyền, quảng cáo cho biểu diễn các Giá đồng của Nhà hát Chèo làm khá tốt, nên mặc dù tình trạng “sân khấu vắng khách” diễn ra ở một số đơn vị nghệ thuật truyền thống, thì Nhà hát Chèo Hà Nội thường sáng đèn đón khán giả trong và ngoài nước đến để thưởng thức nghệ thuật Chèo và chương trình sân khấu hóa các Giá đồng.

2.2.6. Quản lý nguồn nhân lực

2.2.6.1. Tác giả kịch bản, đạo diễn, họa sĩ, nhạc sĩ sáng tác

Các tác giả kịch bản, đạo diễn, họa sĩ, nhạc sĩ sáng tác... được Ban Giám đốc biên chế trong Phòng Nghệ thuật. Trưởng Phòng Nghệ thuật chịu trách nhiệm trước Ban Giám đốc NH quản lý về chuyên môn cũng như mọi vấn đề liên quan đến nhân viên dưới quyền.

2.2.6.2. Nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công

Nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công của NH Chèo Hà Nội là lực lượng chủ chốt của hoạt động biểu diễn. Cũng như các nhà soạn kịch, đạo

diễn, họa sĩ, nhà soạn nhạc, nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công của NH có đặc thù lao động riêng.

2.2.6.3. Phục vụ biểu diễn

Tại rạp Đại Nam và sân khấu 15 Nguyễn Đình Chiểu Ban Giám đốc NHCHN giao cho Phòng Hành chính chịu trách nhiệm về sử dụng các trang thiết bị âm thanh, ánh sáng, an ninh, trật tự và vệ sinh không gian, môi trường biểu diễn. Các kỹ sư âm thanh, ánh sáng thường xuyên vận hành, kiểm tra, bảo quản, sửa chữa các thiết bị âm thanh, ánh sáng.

Cùng với bộ phận âm thanh, ánh sáng thì bộ phận an ninh, trật tự, vệ sinh môi trường phục vụ biểu diễn cũng có vai trò quan trọng cho buổi diễn thành công.

Công tác vệ sinh môi trường cũng được chú ý. Tại rạp Đại Nam và sân khấu 15 Nguyễn Đình Chiểu, NH có biên chế một bộ phận chuyên vệ sinh môi trường hàng ngày: quét dọn, lau chùi sân khấu, bàn ghế...

Thực trạng công tác quản lý nguồn nhân lực biểu diễn và phục vụ biểu diễn của Ban Giám đốc NHCHN tuy chưa thật tốt, song cũng đảm bảo được yêu cầu.

2.2.7. Cơ sở vật chất và tài chính

2.2.7.1. Cơ sở vật chất

Tại sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu, cũng là một rạp biểu diễn với 150 ghế ngồi cho khán giả. Sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu nằm trong khuôn viên của văn phòng NH. So với rạp Đại Nam, sân khấu 15 Nguyễn Đình Chiểu nhỏ hơn, ít ghế ngồi hơn. Nhưng các trang thiết bị phục vụ cho biểu diễn cũng được đầu tư lớn, chất lượng cao.

Cùng với rạp Đại Nam, nhân dịp kỷ niệm 1.000 năm Thăng Long – Hà Nội, sân khấu 15 Nguyễn Đình Chiểu được cải tạo toàn diện từ mặt sàn đến hệ thống điện tử điều khiển phong màn...

2.2.7.2. Tài chính

Nhà hát Chèo Hà Nội là đơn vị sự nghiệp có thu. Phòng Kế toán được Ban Giám đốc NH giao nhiệm vụ quản lý nguồn ngân sách do nhà nước cấp và ngân sách do hoạt động biểu diễn thu được.

Ngân sách do nhà nước cấp hàng năm cho NH Chèo Hà Nội gần 10 tỷ Việt Nam đồng. Nguồn kinh phí thu được từ hoạt động biểu diễn của NHCHN hàng năm tương đối lớn.

2.2.8. Kiểm tra, giám sát và thi đua khen thưởng

Trong hoạt động kiểm tra, giám sát và thi đua khen thưởng Ban Giám đốc NH Chèo Hà Nội đã chủ động phối hợp với Sở VH & TH thành phố Hà Nội cùng lãnh đạo các phòng chức năng, lãnh đạo các Đoàn Diễn viên và các tổ chức xã hội của Nhà hát như Chi ủy, Công Đoàn, Đoàn TNCS Hồ Chí Minh để kiểm tra, giám sát các hoạt động của từng bộ phận, cá nhân, từ đó có những khen thưởng kịp thời và những biện pháp khắc phục hạn chế kịp thời.

2.3. Đánh giá chung

2.3.1. Những ưu điểm

Nhìn chung, trong những năm qua được sự quan tâm của UBND thành phố Hà Nội, Sở VH & TT thành phố Hà Nội, công tác quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội đã đạt được nhiều ưu điểm.

Sở VH&TT thành phố Hà Nội đã thường xuyên quan tâm, theo dõi, chỉ đạo kịp thời mọi hoạt động của NH Chèo Hà Nội, Ban Giám đốc NH đoàn kết, thống nhất các chủ trương, quan điểm trong việc quản lý biểu diễn các Giá đồng.

Sự quản lý, chỉ đạo sâu sát, chi tiết, cụ thể của Ban Giám đốc đã tạo điều kiện cho đội ngũ nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công, công nhân viên hoàn thành tốt công việc được giao là ưu điểm nhất của công tác quản lý.

2.3.2. Một số hạn chế

NH Chèo Hà Nội trực thuộc Sở VH & TT thành phố Hà Nội, việc phân cấp quản lý từ cấp sở đến cấp Phòng, Đoàn hiện nay tại Nhà hát về cơ bản là phù hợp.

Việc phân cấp phối hợp quản lý chưa thật đồng bộ khi diễn lưu động. Phòng Tổ chức biểu diễn khi liên hệ biểu diễn cần có thành viên trong Ban lãnh đạo Đoàn tham gia để khảo sát mọi vấn đề biểu diễn của Đoàn, từ không gian biểu diễn, cơ sở vật chất nơi biểu diễn, đối tượng khán giả.... Công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ cho đội ngũ diễn viên chuyên về biểu diễn các Giá đồng chưa được sâu sắc.

Công tác tuyên truyền quảng cáo chưa tìm tòi để sáng tạo thêm cho hấp dẫn như: chưa tuyên truyền các giá trị của thực hành các Giá đồng được biểu hiện như thế nào trong sân khấu hóa.

Tiểu kết

Sân khấu hóa các Giá đồng là nghệ thuật biểu diễn. Chủ thể quản lý hoạt động nghệ thuật biểu diễn được phân cấp từ trung ương đến cơ sở. Cục Nghệ thuật biểu diễn đại diện cho Bộ VH, TT & DL là

cấp Trung ương quản lý hoạt động biểu diễn nghệ thuật. Chủ thể quản lý cấp cơ sở hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại NH Chèo Hà Nội là Ban Giám đốc Nhà hát. Trên cơ sở thực tiễn biểu diễn và quản lý biểu diễn các Giá đồng tại NH Chèo Hà Nội, tôi phản ánh về thực trạng quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng từ việc triển khai và ban hành các văn bản quản lý, xây dựng kịch bản, biểu diễn đến quản lý nguồn nhân lực, tài chính... Qua phản ánh thực trạng quản lý sân khấu hóa các Giá đồng tại NH Chèo Hà Nội, tôi đã nêu rõ những ưu điểm trong công tác quản lý như: tinh thần đoàn kết của ban lãnh đạo và tập thể cán bộ, nghệ sĩ sĩ, diễn viên, nhạc công và công nhân viên Nhà hát; phương pháp quản lý của ban lãnh đạo Nhà hát đã phát huy được tính tự chủ, sáng tạo trong lao động nghệ thuật, phù hợp với đặc thù nghề nghiệp.

Chương 3

GIẢI PHÁP QUẢN LÝ HOẠT ĐỘNG SÂN KHẤU HÓA CÁC GIÁ ĐỒNG TẠI NHÀ HÁT CHÈO HÀ NỘI

3.1. Bối cảnh xã hội và xu hướng vận động, biến đổi của sân khấu hóa các Giá đồng

Những năm đầu TK XX một số loại hình, thể loại nghệ thuật phương Tây được du nhập vào nước ta như kịch nói, điện ảnh, múa ba lê... Đồng thời các loại hình, thể loại nghệ thuật cổ truyền nước ta như hội họa, âm nhạc, sân khấu... cũng có sự giao thoa với các loại hình, thể loại phương Tây, tạo ra các thể loại nghệ thuật vừa mang tính dân tộc vừa mang yếu tố hiện đại.

Những năm đầu TK XXI xu hướng toàn cầu hóa trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có văn hóa – nghệ thuật. Toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế giúp văn hóa – nghệ thuật nước ta có điều kiện thuận lợi để tiếp thu tinh hoa thế giới và để quảng bá rộng rãi giá trị văn hóa nghệ thuật dân tộc với cộng đồng thế giới.

Sân khấu hóa các giá đồng là một xu hướng trong hoạt động sân khấu ở nước ta từ những năm cuối TK XX đến nay.

3.2. Định hướng công tác quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng

- Hoạt động biểu diễn các Giá đồng phải thực hiện nghiêm chỉnh theo các quy định hoạt động biểu diễn nghệ thuật của Cục NTB, Bộ VH, TT & DL và của Sở VH & TT Hà Nội.

- Kịch bản các Giá đồng đưa lên biểu diễn trên sân khấu phải có sự lựa chọn kỹ càng, chi tiết từng động tác múa, từng làn điệu âm

nhạc, từng loại trang phục, từng nội dung lời ca... biểu hiện bản chất cốt lõi của các Giá đồng.

- Các Giá đồng được dàn dựng, biểu diễn phải vừa dân tộc, vừa hiện đại. Đặc biệt phải biểu hiện được những giá trị của các Giá đồng, góp phần vào việc bảo tồn, phát huy giá trị của Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, di sản văn hóa phi vật thể, đại diện của nhân loại.

- Các Giá đồng không chỉ phục vụ nhu cầu thưởng thức nghệ thuật, mang tính giải trí, tính kinh tế, mà còn mang tính giáo dục thẩm mỹ nghệ thuật dân tộc, giáo dục đạo đức truyền thống dân tộc.

- Xem sân khấu hóa các Giá đồng khán giả vừa được thỏa mãn tư duy tâm linh, vừa hào hứng thưởng thức nghệ thuật.

Cùng với việc định hướng và quản lý xây dựng kịch bản các Giá đồng gắn liền với các nhân vật lịch sử dân tộc, có công với dân với nước, cần định hướng và quản lý xây dựng kịch bản theo hướng chuyên đề như:

- Các Giá đồng miền Thiên phủ.
- Các Giá đồng miền Thủy phủ.
- Các Giá đồng Thượng ngàn.
- Các Giá đồng miền Địa phủ.

3.3. Một số giải pháp quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng

3.3.1. Hoàn thiện cơ cấu tổ chức

Hiện tại Ban Giám đốc NH Chèo Hà Nội có 01 Quyền Giám đốc và 02 Phó Giám đốc. Về cơ cấu tổ chức Ban Giám đốc là phù hợp. Tuy nhiên Quyền Giám đốc chỉ còn một năm là nghỉ hưu. UBND thành phố và Sở VH & TT Hà Nội cần xem xét để bổ nhiệm Giám đốc, ngay sau khi Quyền Giám đốc nghỉ chế độ.

Cùng với việc hoàn thiện cơ cấu tổ chức của Ban Giám đốc, các Phòng chức năng và các Đoàn Diễn viên cũng cần hoàn thiện cơ cấu tổ chức theo nhiệm kỳ mới của Ban Giám đốc. Hiện tại các Phòng chức năng và ba Đoàn Diễn viên đều có các lãnh đạo đến tuổi nghỉ chế độ.

3.3.2. Xây dựng kịch bản

Nguyên tắc của đổi mới quản lý hoạt động biểu diễn các Giá đồng là đảm bảo tính kế thừa, phát huy ưu điểm, khắc phục hạn chế từ cơ cấu tổ chức, quản lý xây dựng kịch bản, dàn dựng kịch bản đến tổ chức biểu diễn...

Căn cứ vào thực trạng, ưu điểm, hạn chế trong công tác quản lý xây dựng nội dung kịch bản, căn cứ vào định hướng chung, định hướng xây dựng kịch bản, chúng tôi đề xuất về công tác quản lý xây dựng nội dung kịch bản.

3.3.3. Biểu diễn

Công tác quản lý tổ chức biểu diễn tỉnh tại rạp Đại Nam và sân khấu 15 Nguyễn Đình Chiểu về cơ bản có nhiều ưu điểm, song còn có một số hạn chế như đã phản ánh. Để khắc phục hạn chế trong hoạt động biểu diễn tỉnh, Ban Giám đốc và ban lãnh đạo các Phòng chức năng, Ban lãnh đạo các Đoàn diễn viên cần tăng cường hơn việc đề cao kỹ thuật lao động đối với nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công....

3.3.4. Tuyên truyền, quảng cáo những giá trị các Giá đồng

3.3.4.1. Giá trị lịch sử

Bắt nguồn từ tục thờ nữ thần, tới thời phong kiến một số nữ thần đã được lịch sử hoá để thành các Mẫu thần với việc phong thần của nhà nước phong kiến.

Các Giá đồng mang tính văn hóa lịch sử, là bộ phận quan trọng nhất của thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, là một thành tố của văn hóa dân tộc. Các Giá đồng vừa tái hiện quá khứ vừa biểu hiện hiện thực xã hội đương đại, đáp ứng nhu cầu của đời sống cộng đồng trong xã hội đương đại.

3.3.4.2. Giáo dục đạo đức truyền thống

Lời ca nhiều bản văn châu ca ngợi công đức của Mẹ/Mẫu, từ việc nuôi con ở gia đình, dạy dân trồng cây đến việc đánh giặc cứu nước...

Đặc biệt, văn châu có nhiều nội dung ca ngợi chiến công đánh thắng giặc ngoại xâm của các vị tiên chúa

Giá trị giáo dục đạo đức truyền thống của các Giá đồng trong nghi lễ trang trọng nhưng nó lại phản ánh về hành động bày tỏ sự cung kính của người con đối với cha mẹ gần với hiện thực, mà không xa vời.

3.3.4.3. Văn hóa tâm linh

Trong nghi lễ diễn xướng Giá đồng có sự đối thoại văn hóa tâm linh giữa người Việt, người Mường, Người Nùng... Đây là biểu hiện của sự đa dạng văn hóa tâm linh của cộng đồng địa phương.

Thực hành các Giá đồng góp phần vào định hướng đời sống tâm linh của cộng đồng, giúp cộng đồng hướng vào đức tin tốt đẹp, vào cuộc sống thánh thiện hơn, giúp cộng đồng hình thành cuộc sống an

vui: làm việc thiện, tránh việc ác; tìm đến hạnh phúc, tránh xa bi lụy; cộng đồng tin tưởng vào cuộc sống thực tại vì có sự phù trợ của các đức thánh, ông hoàng, bà cô...

Đề tác động tới khán giả sự linh thiêng trong sân khấu hóa các Giá đồng, khi diễn xuất cần có một số nén hương thơm ngát. Mùi hương thơm nơi điện thờ thường làm cảm quan, khứu giác của người tham dự Hầu đồng hướng đến các vị thánh thần linh thiêng.

Việc tăng cường tuyên truyền, quảng cáo giá trị tâm linh với những nội dung dẫn giải về sự thờ Mẹ/Mẫu sẽ giúp khán giả hiểu sâu sắc những Giá đồng. Biểu diễn các Giá đồng không chỉ mang tính giải trí, mà mang tính giáo dục đạo đức truyền thống dân tộc với người Mẹ/Mẫu sẽ có hiệu quả.

3.3.4.4. Nghệ thuật

Giá trị nghệ thuật của các Giá đồng được biểu hiện qua lời ca thuộc loại hình văn học, qua đàn hát thuộc loại hình nghệ thuật âm nhạc, qua trang phục thuộc loại hình mỹ thuật và động tác, hình thể thuộc loại hình múa...

3.3.5. Quản lý nguồn nhân lực

3.3.5.1. Tác giả kịch bản, đạo diễn, họa sĩ, nhạc sĩ sáng tác

Do đặc thù công việc của cán bộ thuộc Nhà hát quản lý là tác giả kịch bản, đạo diễn, họa sĩ, nhạc sĩ sáng tác, Ban Giám đốc cần thành lập một Tổ Tác giả. Phân cấp Tổ trưởng Tổ Tác giả trực thuộc và chịu trách nhiệm trước Ban Giám đốc Nhà hát.

3.3.5.2. Nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công

Công tác quản lý nhân lực với đối tượng là nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công ở NH Chèo Hà Nội hiện nay còn mang tính duy tình.

3.3.5.3. Phục vụ biểu diễn

Thực hiện chức năng quản lý nhà nước, Ban Giám đốc NH Chèo Hà Nội cần sử dụng biện pháp xã hội hóa quản lý nguồn nhân lực phục vụ cho biểu diễn, đó là việc phân công từng bộ phận chịu trách nhiệm quản lý nguồn nhân lực.

3.3.6. Cơ sở vật chất và tài chính.

3.3.6.1. Cơ sở vật chất

Sân khấu số 15 Nguyễn Đình Chiểu, cũng như rạp Đại Nam, sau hơn 10 năm sử dụng công trình kiến trúc và các trang thiết bị âm thanh, ánh sáng, phòng màn, đạo cụ bị xuống cấp, Ban Giám đốc NHCHN cần đề nghị cấp trên kịp thời sửa chữa, mua sắm mới để phục vụ biểu diễn cho chất lượng được nâng cao.

3.3.6.2. Tài chính

Nhìn chung công tác quản lý tài chính của NH Vèoh Hà Nội là phù hợp, Song quản lý nguồn kinh phí thu do hoạt động biểu diễn, có vấn đề khi biểu diễn tại sân khấu ngoài trời, số lượng vé bán ra và số lượng người vào xem có khi không đồng nhất.

3.3.7. Kiểm tra, giám sát và thi đua khen thưởng

Những năm qua, Ban giám đốc Nhà hát Chèo Hà Nội làm tốt công tác kiểm tra, giám sát, thi đua, khen thưởng. Tuy nhiên trong xu hướng phát triển, biến đổi của nghệ thuật nói chung, nghệ thuật biểu diễn các Giá đồng nói riêng, tiêu chí trong công tác kiểm tra, đánh giá, thi đua, khen thưởng sẽ có thêm những vấn đề như: quản lý công việc của nhóm tác giả kịch bản, đạo diễn, nhạc sĩ, họa sĩ..., thời gian làm việc của nghệ sĩ, diễn viên, nhạc công...

3.3.8. Về chế độ với nghệ sĩ, diễn viên và nhạc công

Vào thời kỳ bao cấp, mặc dù kinh tế đất nước chưa phát triển, song Đảng và Nhà nước có chế độ ưu đãi với người hoạt động nghệ thuật, đó là chế độ thanh sắc. Hiện nay chế độ ưu đãi thanh sắc không có. Trước làn sóng của các loại hình nghệ thuật phương Tây tràn vào nước ta những năm từ khi mở cửa đến nay, nghệ thuật sân khấu nói chung, nghệ thuật Chèo nói riêng bị khủng hoảng thiếu lượng khán giả.

Tiểu kết

Các Giá đồng là bộ phận chủ yếu trong Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, Di sản văn hóa phi vật thể của nhân loại. Tuy nhiên qua tìm hiểu thực tế các nghệ sĩ, diễn viên của Nhà hát Chèo Hà Nội, hầu như đều không biết rõ giá trị của các Giá đồng. Hiểu rõ giá trị của các Giá đồng, người biểu diễn sẽ thể hiện sâu sắc hơn vai diễn của mình. Qua tìm hiểu, nghiên cứu, chúng tôi nêu rõ giá trị của các Giá đồng và ý nghĩa của việc sân khấu hóa các Giá đồng để góp phần nâng cao hiểu biết của người biểu diễn các Giá đồng, đây là một giải pháp trong công tác quản lý. Cùng với việc nêu rõ giá trị các Giá đồng, chúng tôi tìm hiểu xu hướng vận động, biến đổi các Giá đồng trong thời gian tới, để dự báo cho công tác quản lý.

KẾT LUẬN

Quan điểm chỉ đạo của Đảng, Nhà nước trong tất cả các Văn kiện, Nghị quyết đều thể hiện rõ mục tiêu phát triển nghệ thuật theo hướng toàn diện, góp phần xây dựng nền văn hóa tiên tiến của đất nước trong bối cảnh Hội nhập - Toàn cầu hóa. Đồng thời tạo lập nền tảng và động lực công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; phát triển nền nghệ thuật của dân, do dân và vì dân; đẩy mạnh hội nhập quốc tế về nghệ thuật phải dựa trên cơ sở bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, góp phần xây dựng nền nghệ thuật giàu tính nhân văn, tiên tiến, hiện đại, đảm bảo phát triển nghệ thuật có chất lượng phục vụ công chúng. Thẩm nhuận đường lối chỉ đạo, các cơ quan quản lý Nhà nước như Bộ Văn hóa - Thể thao và Du Lịch, Cục nghệ thuật biểu diễn, Sở văn hóa - Thể thao Hà Nội đã có những văn bản cụ thể hướng dẫn các đơn vị nghệ thuật biểu diễn triển khai hoạt động này.

Là một đơn vị nghệ thuật biểu diễn công lập của Thủ đô Hà Nội, có nhiệm vụ chính là tổ chức hoạt động biểu diễn, sáng tạo, lưu giữ, bảo tồn và phát triển nghệ thuật Chèo, Nhà hát Chèo Hà Nội còn có nhiệm vụ bảo tồn và phát huy, phổ biến đến cộng đồng dân cư những giá trị nghệ thuật truyền thống khác, trong đó có diễn xướng các Giá đồng.

Từ nhiều năm qua, NH Chèo Hà Nội đã dàn dựng nhiều chương trình, tiết mục các Giá đồng để biểu diễn phục vụ khán giả Thủ đô, du khách trong và ngoài nước. Nhìn chung việc quản lý, tổ chức hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng trong và ngoài khu vực NH đều được Ban lãnh đạo tuân thủ, triển khai theo sự chỉ đạo, hướng dẫn từ các Văn bản, Nghị quyết do cơ quan quản lý Nhà nước về văn hóa có thẩm quyền ban hành. Các tiết mục, chương trình được dàn dựng công phu, tôn trọng những giá trị văn hóa cốt lõi trong các Giá đồng.. Múa phụ họa góp phần huyền thoại hóa môi trường diễn xướng, kéo khán giả trở về không gian tâm linh, làm nên sự cộng cảm, gắn kết cộng đồng trong tâm thức “uống nước nhớ nguồn”. Có thể nói, hoạt động sân khấu hóa các giá hầu đồng tại NH Chèo Hà Nội luôn đem đến sự hấp dẫn, tươi mới và cuốn hút khán giả đến thưởng thức chương trình nghệ thuật. Tuy nhiên trong biểu diễn và quản lý hoạt động biểu diễn các Giá đồng của NH Chèo Hà Nội còn một số hạn chế. Là diễn viên thể hiện các vai diễn trong các Giá đồng và là người tham gia quản lý trực tiếp quản lý hoạt động biểu diễn các Giá đồng tại NH trong nhiều năm, đồng thời trực tiếp làm người Hầu

đồng tại điện, phủ. Do trực tiếp làm diễn viên, trực tiếp quản lý và trực tiếp làm người Hầu đồng, học viên đã có một số bài học kinh nghiệm trong diễn xuất, trong quản lý, trong thực hiện nghi lễ Hầu đồng. Tuy nhiên đây mới chỉ là kinh nghiệm, qua học tập tại Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật TW, học viên đã được trang bị nhiều kiến thức. Từ kinh nghiệm thực tế và kiến thức được học, học viên bước đầu đã bước vào một lĩnh vực mới là nghiên cứu khoa học. Luận văn với đề tài *Quản lý hoạt động sân khấu hóa các Giá đồng tại Nhà hát Chèo Hà Nội* là nghiên cứu phản ánh một số vấn đề về thực trạng biểu diễn và quản lý hoạt động biểu diễn các Giá đồng tại NH. Từ thực trạng hoạt động quản lý, từ định hướng hoạt động quản lý và xu hướng vận động, biến đổi sân khấu hóa các Giá đồng, luận văn đề xuất các giải pháp góp phần nâng cao hiệu quả biểu diễn và quản lý hoạt động biểu diễn các Giá đồng tại NH Chèo Hà Nội.

Các Giá đồng là bộ phận cấu thành quan trọng của Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, biểu diễn các Giá đồng trên sân khấu NH Chèo Hà Nội ở góc độ nghệ thuật là sự biến đổi, phát triển giá trị nghệ thuật của thực hành các Giá đồng. Không những thế sân khấu hóa các Giá đồng cũng góp phần vào việc bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa tâm linh, giá trị lịch sử, giá trị giáo dục đạo đức uống nước nhớ nguồn cao quý của dân tộc. Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ giờ đây không chỉ là di sản của người Việt, mà là di sản văn hóa phi vật thể của nhân loại sẽ tồn tại bền vững, nhưng theo dòng thời gian sẽ có những biến đổi. Các Giá đồng và sân khấu hóa các Giá đồng sẽ có những biến đổi. Nhận thức được sự biến đổi của sân khấu hóa các Giá đồng, tác giả luận văn hy vọng trong tương lai gần, mỗi một sự tích, một vị thánh trong tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ sẽ là cốt truyện của một vở diễn trên sân khấu NH Chèo Hà Nội với đầy đủ các đặc điểm của Giá đồng và đặc trưng của sân khấu đương đại phục vụ cho đời sống văn hóa tinh thần của người dân thủ đô Hà Nội và nhân dân cả nước.